

Hukukun Devlet Tarafından İçselleştirilmesi

Internalisation Of Law By The State

Ömer Ergün

Dicle Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi
Lecturer University of Dicle

Özet

Bir toplumda iç barışın ve huzurun sağlanması, toplumu oluşturan fertlerin temel hak ve özgürlüklerine karşılıklı olarak saygı gösterilmesi ile mümkündür. Bunun yanında devletin de barış ve huzurun devamlılığı açısından toplumsal sözleşme olarak kabul edilen anayasa ile temel hak ve özgürlükleri kabul etmesi ve düzenlemesi gerekmektedir. Genel anlamda gücü elinde bulunduran Devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun sağlanması hukuk devleti olmanın ön şartlarından biridir. Bu çalışmada 'Hukukun Devlet Tarafından İçselleştirilmesi' başlığı altında devleti oluşturan Yasama, Yargı ve Yürütme organlarının hukuka bağlılığı hukuk devleti açısından irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hukuk, Hukuk Devleti, Temel hak ve Hürriyetler, Yasama, Yargı, Yürütme*

Abstract

Providing peace in the civil peace in a society is possible by mutual respect for the fundamental rights and freedoms of the members of society. In addition, the state should accept and regulate fundamental rights and freedoms by the constitution, which is accepted as a social contract in terms of the continuity of peace and tranquility. However, ensuring that all actions and operations of the State, which holds power in general, are lawful is one of the prerequisites of being a state of law. In this study, the legislative commitment of the Legislative, Judicial and Executive Bodies that constitute the state under the title of internalization of the law by the state is examined in terms of the state of law.

Keywords: *Law, State of Law, Fundamental Rights and Freedoms, Legislation, Judiciary, Execution*

Hukuk genel olarak devlet destekli ve yaptırımını olan, adaleti netice veren toplumsal düzenleyici kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Giriş

Toplumun iç barışının ve huzurunun sağlanması, toplumu oluşturan fertlerin temel hak ve özgürlüklerine karşılıklı olarak saygı gösterilmesi ile mümkün olmaktadır.

Bunun yanında devletin temel yasası olan anayasa ile temel hak ve özgürlükleri kabul etmesi ve düzenlemesi gerekmektedir.

Özellikle devletin kaba gücünü kullanan yürütme organının bütün eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetim yollarının temel yasa olarak ifade edilen anayasalarda özellikle belirtilmesi ve yargı organının idari eylem ve işlemleri denetlemesi gerekir.

Devlet antik çağlardaki gibi buyurgan, kendisine hizmet edilen ve kendisi için ölünen, devletin tapusunun elinde olduğu 'mülk devlet' anlamında bir organizma değildir. Günümüz toplumlarında devlet, vatandaşını mutlu bir şekilde yaşatmaya çalışan, varlıkları herkesin lehine paylaşan, muhtaç olana ihtiyacı olanı asgari düzeyde sağlayan hizmetkar bir devlettir. Bu devlet anlayışı, gücünün kabalığının hukuk kuralları ile törpülediği, bütün eylem ve işlemlerinin hukuk ile bağlandığı bir anlayışa sahiptir.

Önceleri mutlakiyet ile yönetilen devletler meşrutiyet, cumhuriyet ve demokratik cumhuriyete evrimleşmiştir. Bu yolculuk sürecinde günümüzde demokrasinin nitelikleri artmıştır. İnsan onurunun ön plana çıkarıldığı, düşünce ve fikir hürriyetiyle din ve vicdan hürriyetinin esas alındığı, gruplar arasındaki eşitsizliğin giderildiği, korunmasız gruplara pozitif ayrımcılığın yapıldığı, sosyal hukuk devleti anlayışının esas alındığı bir döneme girilmiştir.

Zayıfı, güçsüzü, fakiri, mağduru koruyan hukuk, bunu devletin gücünü kullanma noktasında elinde bulunduran kimselere karşı mücadele ederek devleti hukuka uydurmuştur. Yani devletin hukuku içselleştirmesi sonucu 'hukuk devleti' anlayışı gelişmiştir.

I-HUKUKUN TANIMI VE GEREKLİLİĞİ

A- Hukukun Tanımı

Hukuk genel olarak devlet destekli ve yaptırımını olan, adaleti netice veren toplumsal düzenleyici kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır.

B- Hukukun Gerekliliği

İnsanlar toplumsal varlıklardır. Yani tek başına yaşaması fitratına aykırıdır. İnsanın bir çok ihtiyacı vardır; barınmak için eve, yaşamak için yiyecek, içecek ve giyeceğe vb. yaşamını devam ettirebilmek için, fırıncıya, tamirciye vs. ihtiyacı vardır. İşte bütün bu ihtiyaçlarını kişinin tek başına karşılayabilmesi mümkün değildir. İnsanın aynı anda kasap, tamirci, fırıncı, saatçi, tesisatçı, bilgisayarçı vs. olması mümkün değildir.

Doğal olanı bir meslekte uzmanlaşmak, ürettiklerini satarak ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Ancak insanlar seviye itibariyle bir değildirlir. Çok güzel var, çirkin var; çok zeki ve zeki olmayan var; çok becerikli ve becerikli olmayan var. Yani her insan aynı özelliklere sahip değil, farklı farklı seviyeler, kabiliyetler ve standartlar vardır. Bu farklılıklar duyguların kontrolü, hayata bakış açısı, dünya görüşü vb. bakımlardan da geçerlidir. Bu farklılıklardan ya da farklı farklı sebeplerden dolayıdır ki, toplum içerisinde haksızlıklar, adaletsizlikler, kargaşa ve kaos olabilir. Haksızlıklar, yanıltmalar, hileler ya da toplumsal düzeni bozan çeşitli olaylar... Sonuç itibariyle toplum içerisinde farklı nedenlerden dolayı çeşitli haksızlıklar ve adaletsizlikler oluşabilir.

Yani toplumsal düzenin sağlanması ve haksızlıkların giderilmesi için bireylerin, genel, soyut, herkesi bağlayan kurallara ihtiyacı vardır, bu durum hukukun varlığını gerekli kılmaktadır.

Ancak bu kurallara uyulmaması durumunda insanları bunlara uyduracak bir yapının, düzenin, organizasyonun olması gerekir. İşte bu organizasyon devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani getirilen kurala aykırı hareket eden kişileri o kurala uydurma zorunluluğu olmazsa kural getirme, kural koyma da bir anlam ifade etmeyecektir. Bu bakımdan hukuk kuralları devlet düzeninin olduğu topluluklarda uygulama alanı bulan bir durumdur.

II- HUKUKUN İÇSELLEŞTİRİLMESİ: HUKUK DEVLETİ

A- Hukuk Devletinin Tanımı

Hukukun üstünlüğünün önemsendiği toplumlarda, bireyin diğer bireylerle, bireyin toplumla ve bireyin devletle olan ilişkileri önceden hazırlanmış soyut, genel, objektif hukuk kuralları ile belirlenmiştir. Aslında hukuk devleti hukukun üstünlüğüne dayalı devlet demektir. Bu düzende hukuk düzenine sadece bireylerin değil, kamusal gücü elinde bulunduranların yani devletin de hukuk düzenine uydurulması durumu söz konusudur^[1].

Hukuk devleti bir anlamda hukuk düzeneğine demokratik değerler sistemini yerleştirme aracıdır. Hukukun devlet tarafından içselleştirilmesi olarak algılanabilir. Devletin bir anayasasının ve yasalarının olması, hukukun üstünlüğü için yeterli olamamaktadır. Yapılan Anayasasının ve yasaların hukukun üstünlüğünü amaçlaması ve adaleti sonuç vermesi gerekir. İnsanlık onuru, her şeyden daha üstün ve önemlidir, bunun için devletin üstün gücü sınırlanmalıdır^[2].

[1] Kaboğlu Ö. İbrahim, Türkiye’de Hukuk Devletinin Gelişimi, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/400c3b113695644_ek.pdfdergi=Insan%20Haklari%20Yilligi, s.146

[2] Kaboğlu, agm, s.145

*Hukuk devleti
bir anlamda
hukuk düzeneğine
demokratik
değerler sistemini
yerleştirme
aracıdır. Hukukun
devlet tarafından
içselleştirilmesi
olarak
algılanabilir.*

“Hukuk devletinin iki unsuru vardır; devletin ve bireylerin hukuka uyması ve hukukun birey davranışlarına yön verebilir nitelikte, yani öngörülebilir olması.”

Bu genel girişten sonra Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan tanım hukuk devletini yansıtan genel bir tanım olarak önemlidir. Anayasa Mahkemesi “İnsan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu adil bir düzen kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uyan devlettir” biçiminde tanım yapmıştır^[3].

Avrupa Komisyonuna göre ise hukuk devleti; “insan haklarının ve temel özgürlüklerin etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayan yasalar, bağımsız yargı, etkili ve kısıntısız yargı, yasalar önünde eşitliği sağlayan hukuk sistemi” olarak tanımlamaktadır^[4].

B- Hukuk Devletinin Unsurları

Hukuk devleti kavramının ilk olarak kullanıldığı devletlerden olan İngilizler hukuk devletinin üç özelliğini vurgulamaktadır. “Bunlardan ilki hiç kimsenin mahkemece suçluluğu sabit oluncaya kadar hapsedilememesi, ikincisi hiç bir ayırım olmaksızın herkesin olağan mahkemelerin yargısına tabi olması ve nihayet üçüncüsü İngiliz anayasasının parlamento iradesiyle oluşmuş bir yasa olmayıp, mahkemelerin çeşitli davalarda bireylerin sahip olduğu hakları tespit etmesiyle oluşmuş içtihadî nitelikte bir anayasa oluşudur”^[5].

Yine kimi İngiliz hukukçulara göre; “Hukuk devletinin iki unsuru vardır; devletin ve bireylerin hukuka uyması ve hukukun birey davranışlarına yön verebilir nitelikte, yani öngörülebilir olması.” Ancak bu öngörülebilirliği sağlayacak olan ilkeler hukuk devletinin özelliklerini oluşturur. Bu ilkeler; kanunların geleceğe yönelik, açık ve anlaşılır olması, kanunların istikrarlılığı, özel düzenlemelerin genel kurallara uygun olması, yargı bağımsızlığı, yargıya ulaşma hakkı ve adil yargılama kurallarına uyulması gibi ilkelerdir^[6].

[3] 1968 yılında vermiş olduğu bir kararında Anayasa Mahkemesi bu tanımı yapmıştır. Anayasa Mahkemesi bu tanımda hukuk devleti ilkesinin üç unsurunu özellikle vurgulamıştır; insan haklarına saygı gösterilmesi gereği, kişi haklarının teminat altına alınması ve devletin bütün faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uygun davranması gerektiği ilkesidir. Daha geniş bilgi için bkz. , Küçük, agm, s.3; Anayasa Mahkemesi 12 Kasım 1991 tarih ve 1991/43 sayılı kararında “yönetilenlere en güçlü, en etkin ve en kapsamlı biçimde hukuksal güvencenin sağlanması, tüm devlet organlarının eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olması” biçiminde tanımlamıştır, Hukuk devleti kavramı ve tanımına ilişkin olarak, Anayasa mahkemesinin çeşitli yıllarda vermiş olduğu kararları için bkz. , Gözler Kemal, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000, s.169 vd.

[4] Tahmazoğlu Üzeltürk, agm, s.158

[5] Kısaca değinmek gerekirse İngiltere’de Anayasa hukukunun kurucusu olarak kabul edilen Albert Vincent Dicey’nin meşhur Anayasa Hukukuna Giriş kitabından alınan “Hukuk Devleti; Doğası ve Genel Uygulamalar” başlıklı bölümde hukuk devletinin gerekleri incelenmektedir. Bkz Çoban-Canatan-Küçük, age,

[6] Çağdaş İngiliz hukuk felsefecilerinin ve hukuki potitivizm teorisyenlerinin en önemlilerinden birisi olan Oxford ve Columbia Profesörü Joseph Raz’ın 1977 yılında

Hukuk devletinin unsurlarına ilişkin yukarıda ifade edilenlere ek olarak, birçok ekleme ve çıkarma yapılması mümkündür. Zira hukuk devleti ilkesi bir idealdir ve bu idealin gerçekleştirilmesinin ve bu ideali gerçekleştirmek isteyenlerin farklı tarzları, yöntemleri ve argümanları olabilir.

Hukuk devletine ilişkin olarak aşağıda değerlendireceğimiz unsurlar doktrinde genel olarak kabul görmüş, Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilen ve hukuk devletinde olmazsa olmaz ilkelerdir.

III- HUKUK DEVLETİNİN BAŞLICA İLKELERİ

A- Temel Hakların Güvence Altına Alınması

Hukuk devletinin temel unsurlarından biri, bireysel haklar ve özgürlüklerin hukukun merkezine alınarak devletin müdahalesinden korunması için düzenleme yapılmasıdır. Hukuk devleti anlayışı, bireysel hak ve özgürlükleri de içine alan temel hak ve özgürlüklerin, güçlü bir organizasyona sahip olan devletin müdahale gücüne karşılık korunmasını gerektirmektedir.

Hukuk devletinde temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi, bir üst norm niteliğinde ve değiştirilmesi zor hukuksal metinler olan anayasalarda temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesidir. Bununla birlikte devletin organları ve yetkilerinin ve yetkilerinin sınırlarının da anayasalarda ifade edilmesi önemlidir. Vatandaşın sahip olduğu haklar güvence altına alınırken, devletin görev ve yetkileri, yetkilerinin sınırı özellikle anayasalarda belirtilmektedir.

İkinci olarak ifade edilmesi gereken de, temel hak ve özgürlüklerin eğer sınırlanması gerekiyorsa bunun nasıl yapılacağıdır. Yani temel hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlanabilir. Her iktidar yönetiminde yönetim tarzına göre temel hak ve özgürlüklere dokunmak ve sınır getirmek söz konusu olabilir. Ancak bunun, iktidarın keyfi olarak yapacağı düzenlemelerinden ziyade, yasama organından çıkarılacak bir kanunla düzenlenmesi söz konusu olacaktır. Özellikle “kişinin sahip olduğu, dokunulmaz, vaz geçilmez, devredilmez temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunup tümüyle kullanılamaz hale getiren kısıtlamalar” hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Çıkarılan kanunun anayasaya uygunluğunu denetleme işini de Anayasa Mahkemesi yapacaktır.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararlarında, temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlandırılabilceği genel ilkesini belirledikten sonra, temel hak ve özgürlüklerin sınırlama nedenlerinin de belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca temel hak ve özgürlüklerin kanunla

Hukuk devletinde temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi, bir üst norm niteliğinde ve değiştirilmesi zor hukuksal metinler olan anayasalarda temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesidir.

Hukuk devleti fikrinin özünde bireyin temel hak ve özgürlüklerinin iktidarın gücüne karşı korunması düşüncesi yatmaktadır. Yani temel hak ve özgürlükleri temel yasa, üstün norm niteliğindeki Anayasalarda belirtmek bir değer olmakla birlikte, üstün güce sahip iktidarın buna uyması da beklenmektedir.

sınırlanması durumunda şu hususa da dikkate edilmesi gerektiği anayasa mahkemesi tarafından vurgulanmıştır; bu sınırlama sonucunda “özgürlüğün kullanılmasının imkânsız hale getirilmesi” durumunda bunun hukuk devleti anlayışına aykırı olduğu ifade edilmiştir^[7].

B- Yürütmenin Hukuka Bağlılığı

Hukuk devleti fikrinin özünde bireyin temel hak ve özgürlüklerinin iktidarın gücüne karşı korunması düşüncesi yatmaktadır. Yani temel hak ve özgürlükleri temel yasa, üstün norm niteliğindeki Anayasalarda belirtmek bir değer olmakla birlikte, üstün güce sahip iktidarın buna uyması da beklenmektedir. Ancak devleti yöneten güç olan iktidarın, zaman zaman işine geldiği gibi davranma ihtimaline karşı bir sınırlayıcı yöntemin olması gerekir.

İşte bu ihtimalin önüne geçmek amacıyla hukuk devletinin hakim olduğu devletlerde, yürütmenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olması gerektiği kabul edilen bir husustur. Burada özellikle devletin icrai nitelikte işlerini gören ve yürüten yürütme organının işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğu öncelikli olarak ifade edilmekle birlikte, devlet şeması içerisinde değerlendirilen bütün kurum ve kuruluşların işlem ve eylemlerinin hukuka uygun olması gerekir. Şunu da belirtmek gerekir. İdarenin bütün eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyecek makam, yargı kurumlarıdır^[8]. (Devletin yapmış olduğu eylem ve işlemlere karşı, idari mahkemelerde açılmış olan 300 bin civarında idari dava söz konusudur.)

Devletin idari anlamda denetimini Devlet Denetleme Kurulu yerine getirmektedir. Mali denetimi ise, Sayıştay tarafından yapılmaktadır.

Anayasamızın 125’inci maddesinin son fıkrasına göre, “idare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.” Yürütme organının hukuka aykırı davranarak vatandaşlara vermiş olduğu zararlar söz konusu ise, bundan dolayı zararları ödeme zorunluluğu getirilmiştir^[9].

C- Yasamanın Hukuka Bağlılığı

Yasama organının, yasaları yaparken, evrensel hukuk ilkelerine uygun, temel hak ve özgürlükleri koruyucu, adaleti gerçekleştirecek kamu düzeni ve kamu vicdanını rencide etmeyen yasal düzenlemelerde bulunması gerekir^[10].

[7] Çağlayan Ramazan, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi, A.Ü.Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C II, S 1, s.53

[8] Kuzu Burhan, Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/hukukdevletivehukukzihniyeti.pdf>, s.2 ; Anayasa mahkemesi vermiş olduğu bir kararında, kanunun idareye vermiş olduğu yetkinin sınırlarının yeterince açık olmasını anayasanın ihlali saymıştır bkz, Çağlayan, agm, s.53

[9] Gözler, age, s174

[10] Yasama organının hukuka bağlılığını, anayasa ile bağlılık olarak ifade eden görüşler de vardır, bkz, Gözler, age, s.173

Bireysel hak ve özgürlükleri öncelemek yerine devleti yönetenlerin gücünü genişletmek üzere yasal düzenlemeler yapması, yasama organının hukuk devletinden ziyade kanun devletine yanaştığını ifade etmektedir.

Yasama organının yasama işlemlerinde önceliği, mutlak devlet yetkisinin sınırlanmasına, bireyi merkeze alıp bireysel hak ve özgürlükler konusunda bireye dokunulmaz alanlar açmaya, temel hak ve özgürlüklerin yaşanmasına, yaşatılmasına yönelik olmalıdır. Yasamada çoğunluğu elinde bulduran ve yürütmeye de hükmeden çoğunluğun; azınlıkta kalan bireylerin, vatandaşların zorlamaya maruz kalmamaları ve kendilerini güvenceye hissedebilmelerinin bir yolu da yasamanın çıkaracağı yasalarda hukuka, adalete, kamu vicdanına göre hareket etmesidir. Ancak maalesef iktidar gücünün “vahşi cazibesi”, demokratik teamülleri de kullanarak, iktidarda olmayanların aleyhine yasaların yapılması ve bunların demokratik görünen bir yöntem ile çoğunluğun iradesinin bir görünümü olarak da sunulması, yasama işlemlerinin kötüye kullanılmasının açık bir örneği olarak ifade edilebilir.

Yasama işlemlerinin her zaman yukarıdaki anlamda kötüye kullanılması mümkündür ve bunun örnekleri demokratik geleneklerin yerleşmediği toplumlarda çok daha bariz bir biçimde görülmektedir.

Bunu önlemenin iki yolu olabilir: Öncelikle çıkarılan yasaların bağımsız bir kurum tarafından Anayasaya ve hukuka uygunluğunun denetlenmesi, yani yasaların yargısal denetimi^[11], ikinci olarak da yürütme gücünün yasama gücü üstündeki mutlak etkinliğinin azaltılması. Bunun gerçekleşebilmesi için siyasi partiler yasasının değişmesi, en azından milletvekillerinin seçimindeki, mutlak tek seçici lider düzenlemesinin değişmesi gerekir.

D- Yargı Bağımsızlığı

Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki, hukukun üstünlüğünün sağlanmasının en önemli ayağı şüphesiz bağımsız yargı organlarının bulunmasıdır. “Berlin’de hâkimler var” anlayışının en önemli etkisi, bireyin hukuka aykırı davrandığı, hakkın ihlal edildiği durumlarda; hakkını kendisine teslim edecek ve hangi kurum ve kuruluş olursa olsun hukuka aykırı davranıyorsa, yapılan işlemi iptal edecek bir makam olması, hukukun üstünlüğünün en büyük güvencesidir. Yine yargı bağımsızlığı aynı zamanda hakimnin de bağımsız olmasını ve yalnızca yasa, anayasa ve hukukun genel ilkelerine göre karar vermelerini ifade etmektedir. Hakimnin bağımsızlığı sadece siyasal iktidara karşı değil, herkese karşı olmalıdır^[12].

Yargının bağımsızlığı halk arasında genel itibariyle birey ile birey arasında ve birey ile devlet arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ve hiç kimseden emir almaması olarak

Bireysel hak ve özgürlükleri öncelemek yerine devleti yönetenlerin gücünü genişletmek üzere yasal düzenlemeler yapması, yasama organının hukuk devletinden ziyade kanun devletine yanaştığını ifade etmektedir.

[11] Gözler, age, s.173

[12] Kaboğlu, agm, s.144

Hukuk “güçlü olanın yırtıp geçtiği, zayıf olanların takıldığı bir ağ değildir” “Güçlü olanların haklı olduğu ve hâkim olduğu değil, haklı olanın güçlü olduğu” bir rejim hukuk devletini ifade etmektedir.

anlaşılmalıdır. Bununla birlikte yargı organı hem iktidarı elinde bulunduran gücün, yürütme organının, yapmış olduğu tüm eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetlemektedir, hem de Yasama organının yasama faaliyetleri sonucu yapmış olduğu yasa ve yasama işlemlerine ilişkin olarak, bütün bu faaliyetlerin hukuka ve Anayasaya uygunluğunu denetlemektedir. Yargı organının bu işlevi gereği, gerek yasama organına karşı gerekse de yürütme organına karşı dışarıdan müdahalelere karşı kapalı olması ve korunuyor olması gerekir, yani bağımsız ve tarafsız olması gerekir. Bu durum hukuk devletinin en önemli göstergelerinden biridir.

Bağımsızlık ve tarafsızlık nasıl sağlanabilir?

Öncelikle hakim ve savcıların mesleğe kabulü tamamen liyakat üzere olmalıdır ve verilen eğitimin içeriğinin revize edilmesi gerekir.

İkinci olarak, hakim ve savcıların tayin, meslekte yükselme ve işten el çektirilmesi gibi, özlük haklarının yine hakim ve savcıların kendi aralarından seçtikleri ve yasama ve yürütmeye karşı bağımsız bir kurum tarafından yapılması gerekir.

E-Hukuk Devletinde Hukuk Kurallarının Nitelikleri

Hukuk kurallarının genelliği, benzer nitelikteki olaylara aynı kuralların uygulanması, kanunun uygulama alanı içerisine giren bütün olaylara uygulanması, hukuk devletinin gereği olarak ifade edilmektedir. Hukuk tarafından getirilen düzenlemenin herkese uygulanması ve kimsenin bu uygulamaların dışına çıkamaması, kendisine ayrıcalıklı alanlar oluşturamaması, sınırları çevrilmiş kaleler oluşturamaması hukuk devletinin gereğidir.

Hukuk “güçlü olanın yırtıp geçtiği, zayıf olanların takıldığı bir ağ değildir” “Güçlü olanların haklı olduğu ve hâkim olduğu değil, haklı olanın güçlü olduğu” bir rejim hukuk devletini ifade etmektedir. Yani kanunlar önünde herkesin eşit olduğu ve eşit yargılandığı hukuk sistemlerini kurmamız gerekir. “Gücü” ve “İktidarı” hukuka uygun hareket ettirebilmenin yollarından biri de, kanun önünde herkesin eşitliği ilkesidir. Bu durum Anayasanın 10. maddesinde güzel bir şekilde düzenlenmiştir; “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” Hukuk devleti her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırıldığı bir düzlemde varlığını hissettiren bir ilkedir^[13].

Kanun önünde eşitlik, kanunu yapanların da kanunun kapsamı içerisindedir değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bazılarının kuralları uygularken, “daha eşit” olduğu ve kapsam dışı kaldığı rejimler keyfi rejimlerdir. Bu durum hukuk devletinin ayırıcı unsurlarındandır.

Hukuk devletine ilişkin temel kavramlardan biri de hukuk kurallarının öngörülebilirliğidir. Yani, gerek vatandaşların kendi aralarındaki ilişkilerde, gerekse de devletle vatandaş arasındaki ilişkilerde hangi kuralların uygulanacağı önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş olmalıdır. Yani hukuk devletinde vatandaş hangi kurallara uyması gerektiğini, uymadığı zaman ne muameleye maruz kalacağını önceden bilebilecek durumda olması gerekir. Bunun ötesinde, hukuk devletinde devletin ve birimlerinin yetki ve görevlerinin her hangi bir yoruma, takdir hakkına yer bırakmaksızın önceden özellikle Anayasalarda düzenlenmesi, belirlenmesi gerekir.

Hukuk kurallarının öngörülebilirliği ilkesi, bireyin, vatandaşların hukuka olan güvenini sağlamak açısından önemli olduğu kadar, vatandaşların devlet karşısında kendilerini güvende hissetmelerini sağlaması bakımından da önemlidir.

Yine herkes makul bir sürede adil yargılama hakkına sahiptir. Hukuk devletinde hakkında suç işlediği iddiasında bulunulan kişi, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde ve en kısa süre içerisinde hakkındaki iddiaların delillerinin bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde ortaya çıkarılarak yargılanma hakkına sahiptir. Ve suçluluğu mahkeme kararlarınca sabit olunca ya kadar herkes suçsuzdur.

Adil yargılanma hakkı ayrıca yargılamanın herkese açık olması, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olması, yine yargılama sonuçlanana kadar hiç kimsenin suçlu muamelesi görmemesi ve yargılamanın kısa bir süre içinde yapılması gibi hususları içermektedir.

Avrupa Komisyonu, hukuk devletinin kriterleri olarak; insan haklarının ve temel özgürlüklerin etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayan yasaların olması gerektiğini, bağımsız, etkili ve kesintisiz yargının, yasa önünde eşitliği sağlayan hukuk sisteminin, bireye saygılı cezaevi sisteminin, hukukun hizmetinde polis teşkilatının ve adil bir ekonomik ve sosyal ortam kurmaya muktedir etkili bir idarenin varlığını aramaktadır^[14].

Adil yargılanma hakkı ayrıca yargılamanın herkese açık olması, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olması, yine yargılama sonuçlanana kadar hiç kimsenin suçlu muamelesi görmemesi ve yargılamanın kısa bir süre içinde yapılması gibi hususları içermektedir.

[14] Kopenhag kriterleri çerçevesinde hukuk devleti kavramının içeriğine ilişkin daha geniş bilgi için bkz. Tahmazoğlu Üzeltürk, agm, s.160